

‘Ogen, die niet ouder werden’

Nicolaas Beets en ‘Mooie Keetje’
Rick Honings

In de zomer van 1839 bevond Nicolaas Beets zich in een tussenfase: hij was gepromoveerd in de theologie, maar nog in afwachting van een beroep als predikant; in 1840 zou hij in Heemstede worden benoemd. Zijn beroemdste boek, de *Camera Obscura*, was wel al ter perse, maar nog niet verschenen. In augustus maakte hij met zijn vriend Bernard Gewin – die hij uit zijn studententijd kende – een reisje naar België. Eerst bleven ze een paar dagen in Noord-Brabant, waar ze Oosterhout en Tilburg bezochten, daarna trokken ze de grens over. Dat kon weer nu de oorlog met België voorbij was. Op 19 april 1839 had Willem I zijn verzet tegen de afscheiding van het Zuiden gestaakt en in Londen een verdrag getekend, waardoor hij de onafhankelijkheid van België erkende.

Om te beginnen streken Beets en Gewin neer in Antwerpen. Daar bekeken ze in de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal het drieluik *Kruisafneming* (1611) van Peter Paul Rubens. Daarna reisden de vrienden zuidwaarts en verbleven ze onder meer in Brussel, Namen en Dinant. Op 7 augustus trokken ze naar Waterloo om het slagveld te bezoeken, waar Napoleon in juni 1815 was verslagen. Meteen na de ondergang van de keizer was het toerisme daar op gang gekomen, dat in de loop der tijd steeds georganiseerder was geworden. Ook Beets' literaire helden Walter Scott en Lord Byron hadden, niet lang nadat Napoleon naar Sint-Helena was verbannen, het slagveld bezocht: de eerste al in 1815 en de tweede een jaar later. Was dat de reden dat Beets ernaartoe wilde? In navolging van hen schreef ook Beets een gedicht. Het bezoek zette hem aan tot bespiegelingen over de soldaten die hun leven hadden gegeven. Het was prachtig zomerweer. Vanuit Waterloo trokken Beets en Gewin vervolgens naar Luik. Beets vond alles even 'heerlijk, liefelijk, groot en verrukkend.'

‘Het Noordbrabantsche meisje’

Omstreeks 19 augustus was Beets weer terug in eigen land. Daar zette hij zich aan het schrijven van ‘Het Noordbrabantsche meisje’. Die prozatekst publiceerde hij als Hildebrand in *De Nederlanden. Karakterschetsen, kleederdragten, houding en voorkomen van verschillende standen* (1841), waaraan ook tal van andere auteurs bijdragen leverden. Ze behoren tot het genre van de ‘fysiologie’: een prozaschets waarin kort maar treffend een bepaald type uit de bevolking wordt beschreven. Ook in andere landen was dit genre toen populair. In Engeland verscheen bijvoorbeeld in 1840 *Heads of the People, or Portraits of the English*. Johannes Knepelhout, die voor *De Nederlanden* over ‘De Poffertjesbakster’ schreef, zou in 1841 als Klikspaan zijn bundel *Leidse Studenten-Typen* publiceren.

In ‘Het Noordbrabantsche meisje’ lezen we hoe op een augustusdag in 1839 twee vrienden, in wie we Beets en Gewin herkennen, van Terheijden naar Oosterhout liepen. Die wandeling hadden zij zelf gemaakt. Uit een vel met aantekeningen dat in de Universitaire Bibliotheken Leiden berust, blijkt dat ze op 3 augustus 1839 de zandweg naar Oosterhout in zeven kwartier aflegden. Het was een warme dag, merkt Beets in zijn prozaschets op: ‘De zon scheen wel heerlijk op de welige akkers van rogge en boekweit ter wederzijde van den weg, maar tevens niet minder stovend op hunne stroochoeden en ransels.’ Beets heet in het verhaal Karel. Zijn vriend draagt het ereteken van de Tiendaagse Veldtocht. Gewin had als Leidse Jager tegen de Belgen gevochten en was in Oosterhout gelegerd geweest.

De jongelieden wandelden ernaartoe, omdat Gewin ‘Mooie Keetje’ aan Beets wilde laten zien. Zij was de eigenaresse van een herberg en volgens velen het mooiste meisje van Brabant. Ze had een ranke figuur, kleine voetjes en handjes, een blanke huid en blauwe ogen, kortom, ze was ‘het fijnst, het netst besneden bekje van alle Noordbrabantsche meisjes, die ik onder eenigen stand gezien heb’. Volgens het verhaal had Karels kameraad, toen hij als Leidse Jager in Oosterhout verbleef, haar menigmaal om een kus gesmeekt. En hij niet alleen: zijn hele compagnie was verliefd op haar. Alle jongens droomden van haar en sommigen vroegen zelfs om haar hand. Maar hoewel Keetje altijd even vriendelijk en lief was, behield ze haar deugdzaamheid en hield ze iedere man op gepaste afstand.

Acht jaar na de Tiendaagse Veldtocht keerde de voormalige Leidse Jager terug, in gezelschap van zijn jongere vriend (Gewin was twee jaar ouder dan Beets). In Oosterhout traden ze de herberg binnen. Daar zagen ze Keetje, die een Brabantse muts op haar hoofd droeg en een naaiwerkje op haar schoot

Twee wandelaars op weg naar Oosterhout, afbeelding bij Hildebrands verhaal in *De Nederlanden*. *Karakterschetsen, kleederdragten, houding en voorkomen van verschillende standen* (1841). Leiden, Universitaire Bibliotheken (UBL), [1154 B 13].

had. Wat toen gebeurde, zou Beets nooit vergeten: 'Zij zag op, en haar groot blauw oog maakte zulk een indruk op den jongste der beide reizigers, dat hij oogenblikkelijk het getal harer aanbidders vergrootte.' In het verhaal maakt de voormalige Leidse Jager, die tegen zijn vriend heeft opgeschept over de speciale band die hij met Keetje had, zich bekend, maar zij verwacht hem met een ander.

Na vijftig jaar

Keetjes naam luidde Anna Cornelia van der Maade (1807-1895) en zij was sinds 1830 de eigenaresse van het logement Van Gend en Loos, waar Beets en Gewin haar tijdens hun reis ontmoeten. Bij die gelegenheid kreeg Gewin eindelijk de zo lang door hem gewenste kus van haar. Haar schoonheid was legendarisch.

linkerpagina
Portret van de student Nicolaas Beets uit de *Muzen-almanak voor 1838*. Leiden, Universitaire Bibliotheken, 1838. [UBL 271G 4-33].

'Het Noordbrabantsche meisje', afbeelding bij Hildebrands gelijknamige verhaal in *De Nederlanden*. *Karakterschetsen, kleederdragten, houding en voorkomen van verschillende standen* (1841). [UBL 1154 B 13].

Knipsel naar aanleiding van de brief die Keetje in 1884 aan Beets stuurde. [UBL LTK Beets D 47:5].

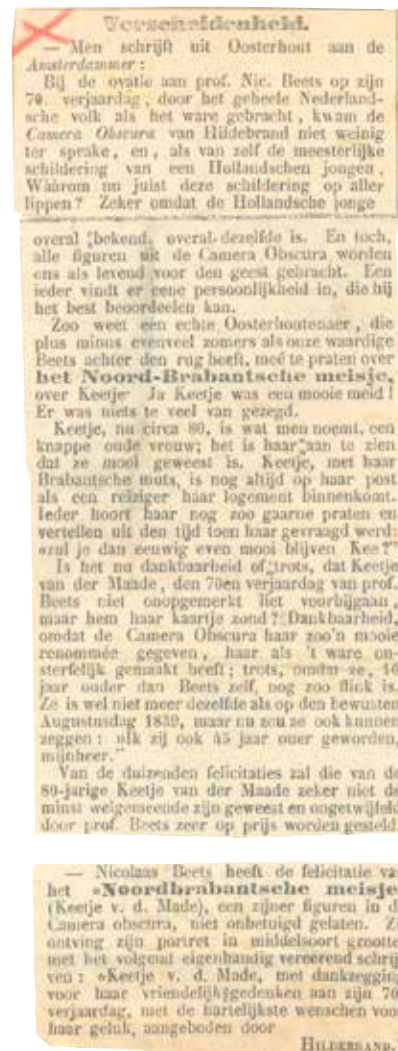

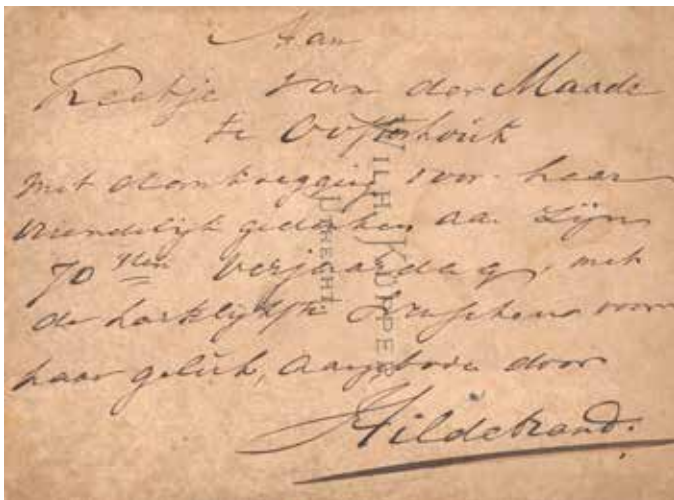
17

Door Beets' schets van 'Het Noordbrabantsche meisje' werd haar bekendheid nog groter. Sinds de publicatie was haar gelagkamer altijd vol. Ook leden van het koningshuis, zoals prins Willem (de latere koning Willem II) en zijn zoon Willem III logeerden wel eens in haar logement.

Na de publicatie van 'Het Noordbrabantsche meisje' was er ruim veertig jaar geen contact tussen Beets en Keetje, maar in 1884 stuurde zij hem voor zijn zeventigste verjaardag een gelukwens toe. Meerdere kranten besteedden daar aandacht aan: 'Keetje, nu circa 80, is wat men noemt, een knappe oude vrouw; het is haar aan te zien, dat ze mooi geweest is. Keetje, met haar Brabantsche muts, is nog altijd op haar post als een reiziger haar logement binnenkomt.' Over haar verjaardagswens merkte men op: 'Van de duizenden felicitaties zal die van de 80-jarige Keetje van der Maade zeker niet de minst welgemeende zijn geweest en ongetwijfeld door prof. Beets zeer op prijs worden gesteld.' Beets stuurde haar zijn portret toe met de tekst: 'Aan Keetje van der Maade te Oosterhout met dankzegging voor haar vriendelijk gedenken aan zijn 70sten verjaardag, met de hartelijkste wenschen voor haar geluk, aangeboden door Hildebrand.' Daar was ze zo trots op dat ze het op tafel zette en alle gasten liet zien.

Een jaar later verkocht ze haar zaak. De nieuwe eigenaar voerde vervolgens de nodige modernisering door. In juli 1885 stuurde hij Beets een brief waarin hij de schrijver verzocht het logement te mogen omdopen tot Hotel Hildebrand, uit bewondering voor de auteur van de *Camera Obscura* en als een herinnering aan Keetje. Beets, die op dat moment in het Zwitserse Baden verbleef, antwoordde dat zijn vriend Hildebrand daar geen bezwaar tegen had, maar dat hij er wel op rekende dat hij, als hij eens in Oosterhout zou komen, gastvrij

Voor- en achterzijde van de foto met opdracht die Beets in 1884 aan Keetje van der Maade stuurde, om haar te bedanken voor haar gelukwens bij zijn zeventigste verjaardag.

in het naar hem genoemde hotel zou worden ontvangen. Beets voegde eraan toe dat Hildebrand Keetje van der Maade graag eens zou terugzien.

Dat antwoord was voor Keetje aanleiding om de schrijver op 2 januari 1886 een nieuwjaarsgroet te sturen, waarin zij hem veel 'gezondheid, genoegen en tevredenheid in het pas ontsloten jaar' toewenste. In de zomer van datzelfde jaar, bijna vijftig jaar nadat hij er met Gewin (die in 1873 overleden was) voor het eerst naartoe was gegaan, reisde Beets voor de tweede keer naar Oosterhout. Bij die gelegenheid zocht hij ook Keetje weer op, die hij een fraai exemplaar schonk van zijn *Camera Obscura*, met de opdracht: 'Aan Keetje van der Maade tot een aandenken aan mijn bezoek aan het Hotel Hildebrand en aan hare tegenwoordige woning te Oosterhout, den 6 juli 1886.' Toen hij weer vertrok, plukte hij als herinnering een groen takje van een plant die in een pot onder haar venster stond.

Een jaar later besteedde Beets aandacht aan Keetje in zijn boek *Na vijftig jaar*. Keetje was altijd ongehuwd gebleven, maar nog dezelfde 'in deugd en eerbaarheid'. Ze werd algemeen geacht, al restten van haar vroegere schoonheid alleen nog haar regelmatige trekken en haar ogen, die niet ouder werden. Ook nadien bleef er contact. Omdat Keetje geleidelijk aan te oud werd om zelf te schrijven, deed een neef dat voor haar. In 1888 bedankte hij Beets namens haar tante voor de toezending van zijn boek *Na vijftig jaar*: 'Ik arm en nederig Keetje kan geen woorden genoeg vinden om U voor de eer te bedanken.' Ze hoopte dat Beets nog eens naar Oosterhout zou komen, zodat men hem een serenade zou kunnen brengen. Kennelijk had Beets gevraagd om een portret van Keetje, maar 'tante gaf voor dat zij reeds zoo oud was en er geen lust meer in had; portretten van vroeger of later tijd had tante niet'. Ondanks vele verzoeken had ze steeds geweigerd voor een fotograaf of een schilder te poseren.

Daarna werd het stil, maar in 1890 richtte Keetje zich andermaal tot Beets, omdat ze in financiële moeilijkheden verkeerde. Omdat ze ervan overtuigd was dat Beets vriendschap voor haar voelde, durfde ze hem over haar situatie te schrijven. Een paar dagen later zou blijken dat deze brief niet door haar, maar door een familielid was geschreven, waarvoor Keetjes neef zijn excuses aanbood. Desondanks stuurde Beets iets toe om de nood te ledigen. Het ontroerde haar. Keetjes neef liet Beets weten dat toen hij zijn vriendelijke groeten aan zijn tante overbracht, ze tranen in de ogen had gekregen. Uit dankbaarheid stemde ze er datzelfde jaar mee in dat er alsnog een foto van haar werd gemaakt, mits die nergens gepubliceerd zou worden. Beets kreeg er een afdruk van toegestuurd.

Het einde

Bij zijn tachtigste verjaardag in 1894 ontving Beets van de hoogbejaarde Keetje uit Oosterhout nog een laatste keer een gelukwens. Die beantwoordde hij met een hartelijke brief. Haar bericht was voor hem een 'alleraangenaamst toevoegsel' geweest tot de vreugde van zijn tachtigste verjaardag:

Lieve Keetje, ik ben u daarvoor recht dankbaar. Voor veel langer dan een halve eeuw hebt gij mij eene bladzijde in de pen gegeven, die u, nu reeds in het derde geslacht, het geheele vaderland door vermaard gemaakt heeft. Thans geeft uw vriendelijke gelukwensch mij de bede in het hart, dat God uw hoogen ouderdom, zoo veel hooger nog dan de mijne, bij voortduring zegene, en sterke, en dat uw einde, is het eenmaal dáar, in Zijne Gemeenschap Vrede zij!

Steeds uw oprechte vriend, Hildebrand

Gedroogde bloem, 'uit het venster van het 82 jarige Keetje van der Maade', door Beets geplukt op 6 juli 1886. [UBL LTK Beets D 47:5].

Dat einde liet niet lang op zich wachten. Op 17 mei 1895, enkele dagen voor haar 88ste verjaardag, ontsliep Keetje zacht en kalm, voorzien van de laatste sacramenten, in het Rooms Katholiek Gasthuis van Oosterhout. Drie dagen later werd ze naar haar laatste rustplaats gebracht. Beets ontving het bericht van haar dood te laat, waardoor hij de uitvaart niet kon bijwonen. Wel knipte hij het krantenbericht hierover uit en stuurde hij haar neef zijn condoleances toe. Daarin haalde hij herinneringen op aan de ontvangst die Keetje hem in 1886 had gegeven, toen zij, hoewel al tachtig, nog helder van geest was: 'Hare assche ruste in vrede en hare ziel geniete het geluk der gezaligden!'

'Mooie Keetje' is niet vergeten. In 1979 is er in Oosterhout zelfs een beeld van haar geplaatst op de plek waar eens haar herberg stond en in 2022 werd er in het stadje een zandsculptuur van haar getoond. In het plaatselijke museum is een vitrine aan haar gewijd. De brieven die ze aan Beets stuurde, berusten in de Beetscollectie in Leiden, maar die van hem vanzelfsprekend niet. Ik ging ervan uit dat ze niet waren overgeleverd, maar onlangs kreeg ik een e-mail van levon van Gelderen-Korz. Op 8 november 2024 kwam ze naar Leiden om me een pakket te overhandigen met de originele brieven en foto's van Beets aan Keetje, die van generatie op generatie binnen de familie waren doorgegeven.

Verantwoording

Dit artikel is geschreven in het kader van mijn Beetsbiografie, *De eeuw van Hildebrand*, die door Prometheus zal worden uitgegeven. De meeste van de aangehaalde brieven berusten in de Beetscollectie van de Universitaire Bibliotheken Leiden: LTK Beets, D 47:5. Deze is volledig gedigitaliseerd en kan online worden bekeken. Zie voor meer informatie hierover André Bouwman (samensteller), *De Beetscollectie te Leiden. Inventaris van papieren en drukken uit het bezit van Nicolaas Beets (1814-1903) berustend in de Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. Met medewerking van Ellen Krol. Ingeleid door Peter van Zonneveld. (Leiden: Universiteitsbibliotheek, 2003).

Foto van Keetje van der Maade, 1890, 'oud 81 jaar', uit het bezit van Beets.. [UBL LTK Beets D 47:5].